

BOMEN OVER BOMEN

kennis en ontmoetingsbijeenkomst

in opdracht van provincie Zuid-Holland

Verslag

kennis- en ontmoetingsbijeenkomst

BOMEN over BOMEN

In opdracht van Provincie Zuid-Holland, december 2021

provincie **HOLLAND**
ZUID

Disclaimer

Op alle tekst, foto's en afbeeldingen in dit rapport berust – tenzij anders vermeld – het auteursrecht van Arvalis Natuur & Landschap en Peter Paul Klapwijk. Aan dit rapport kunnen geen rechten worden ontleend. Arvalis Natuur & Landschap kan niet aansprakelijk worden gesteld voor eventuele schade als gevolg van een onjuiste of onvolledige weergave van de inhoud van dit rapport.

Copyright © Arvalis Natuur & Landschap, december 2021.

Colofoon

Status uitgave:	Definitief
Rapportnummer:	2021-027
Datum Uitgave:	December 2021
Titel:	Bijeenkomst Bomen over Bomen
Samenstellers:	Richard Slagboom en Gijsbert Pellikaan
Vormgeving:	Richard Slagboom
Foto omslag	Richard Slagboom
Illustraties	BoschSlabbers
Foto's methodiek	Peter Paul Klapwijk, Richard Slagboom, Christiaan Boer (blz.14), Jasper Meerkerk (blz.16), Gijsbert Pellikaan (blz.22), Onno Scheffe (blz. 26).
Aantal pagina's excl. bijlage:	35
Naam en adres opdrachtgever:	Dennis van der Voort Provincie Zuid-Holland Zuid-Hollandplein 1 2596 AW Den Haag

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	6
Bijeenkomst Bomen over Bomen	7
Ambities bos en bomen Provincie Zuid Holland	8
Deelnemende partijen	10
Uitwerking casussen	
Natuurbeleving Wijngaarden	14
Eben Haezer Nieuw-Lekkerland	16
Gewoon Anderz - Noordeloos	18
Booij Kaasmakers - Streefkerk	20
Mattias Verhoef - Brandwijk	22
Zonnewiel - Hoornaar	24
Lammetjeswiel - Alblasterdam	26
Baanhoek west - Sliedrecht	28
Park A15 - Papendrecht	30
2021 Bomen - Molenlanden	32

BIJLAGE

- I Deelnemers (groene kennisnetwerk)
- II Tafelindeling casussen
- II Icoonsoorten Provincie Zuid-Holland (regio AV)

Bijeenkomst Bomen over Bomen

Op 11 november werd bij Yuverta in Ottoland de bijeenkomst Bomen over Bomen georganiseerd. Met steun van de Provincie Zuid-Holland werd het groene kennisnetwerk geactiveerd tijdens een combi-bijeenkomst met de deelnemers beheerconvenant, gebiedskenners en een aantal projecten van Gebiedsdeal 5.

Voorafgaand aan de bijeenkomst is gevraagd te komen met casussen m.b.t. de aanplant van meer bomen. Daarnaast is via agrarische natuurvereniging den Hâneker een aantal agrariërs benaderd die 'iets' willen met meer bomen.

Na het voorstellen van de deelnemers door dagvoorzitter Richard Slagboom (coördinator biodiversiteit Gebiedsdeal 5) en het doornemen van de agenda gaf Rudi Terlouw (Bui-tegewoon groenprojecten) een lezing over bomen en bosjes in het veenweidegebied. Daarbij ging hij in op de cultuurhistorische aspecten, waarde voor biodiversiteit, beheer en bedreigingen.

Jeroen Matthijssen van BoschSlabbers landschapsarchitecten reageerde op het verhaal van Rudi en vertelde over z'n opdracht een bosvisie op te stellen voor de Provincie. Daarna was het woord aan Monique Bestman van het Louis Bolk instituut. Zij vertelde kort over haar werk als onderzoekster op het gebied van agroforestry en voedselbossen.

In Nederland zijn meerdere initiatieven om te stimuleren dat meer bomen worden aangeplant. Wilma Abspoel, regiocoördinator van MeerBomenNu vertelde over de werkwijze van dit project met als doel het planten van 1 miljoen extra bomen. Datzelfde deed Max Zevenbergen, de landelijk coördinator van Plan Boom, een samenwerkingsverband tussen de Natuur- en Milieufederaties en Landschappen NL. Plan Boom werkt samen met onder andere MeerBomenNu.

Na de lezingen ondertekende Luuk Oevermans van Staatsbosbeheer het beheerconvenant van Prachtlint, waarna de de indieners van de casussen de mogelijkheid kregen om hun project/initiatief te pitchen.

Na de pauze werden de casussen onder leiding van tafelvoorzitters besproken. Twee meedenkers dachten mee en wisselden na een half uur van tafel. Na afloop kregen een aantal deelnemers de kans terug te blikken op de middag. In dit verslag vindt u een uitwerking van de behandelde casussen.

De eerstvolgende stap is dat we nu bezig zijn om de rode draden te halen uit de vragen die zijn genoemd. Het gaat dan om vragen die in meerdere projecten spelen en vragen die voor het hele gebied van belang zijn om verder te komen met bosjes en bomen in de AV. Die werken we dit jaar nog uit met o.a. het Louis Bolk Instituut en Bosch Slabbers. Daarna kijken we in welke projecten en hoe we het beste antwoorden vinden op deze vragen. Dat doen we het liefst werkenderwijs in de praktijk in de projecten met de projecteigenaren, zodat we in het gebied meteen verder komen met bosjes en bomen. Dit zal lopende volgend jaar gestalte krijgen in de pilotfase.

Wij houden alle deelnemers de komende tijd via de mail op de hoogte en blijven kennis en ideeën met iedereen delen. Zoek ons ook op!

Namens de Initiatiefgroep "Bosjes en bomen AV"

Richard Slagboom
(GroenBlauwVerbindt / Beheerconvenant AV)

Ambities bos- en bomen Provincie Zuid-Holland

Bos en bomen staan in de publieke belangstelling. Met PS is afgesproken om te werken aan een Bos- en bomenbeleid en hen voor de behandeling van de begroting 2021 te informeren over de stand van zaken. Ook het Rijk werkt, in overleg met de provincies, aan een Nationale bossenstrategie. Het advies van het College van Rijkadviseurs is om daarbij zeker ook te investeren in bos en bomen in de westelijke randstad.

In de voorliggende notitie wordt aan de hand van drie pijlers de stand van zaken van het Zuid-Hollandse Bos- en bomenbeleid beschreven. De belangrijkste punten per pijler zijn hieronder samengevat.

Pijler 1. Bescherming bestaand bos

We werken aan enkele aanpassingen aan de omgevingsverordening om bestaand bos nog beter te beschermen. Voor de besluitvorming wordt aangehaakt op de volgende verzamelherziening van de verordening. De belangrijkste inhoudelijke voorstellen zijn benoemd in deze notitie.

Pijler 2. Uitbreiding bos en bomen

Kleinschalige bosuitbreiding en aanplant van solitaire bomen kan veel bijdragen aan onze provinciale opgaven, zoals gezondheid, klimaatadaptatie, biodiversiteit, verduurzaming van de landbouw, CO2 opslag en een aantrekkelijke leefomgeving. We zien diverse mogelijkheden om dit te doen met behoud van onze karakteristieke open landschappen. Bovendien zijn er verschillende initiatieven uit de samenleving om aan de slag te gaan met het aanplanten van bomen en sluit dit aan op de ambities uit de Nationale bossenstrategie. We gaan via drie sporen aan de slag:

- Uitbreiding bos en bomen wordt gekoppeld aan provinciale opgaven en als ambitie mee genomen bij lopende gebiedsprocessen en programma's. Zoals bij bodemdaling, waterberging, verduurzaming landbouw, gebiedsprocessen stikstof, infrastructurele projecten, circulair bouwen, verstedelijkingsopgave en diverse andere gebiedsprocessen zoals voor het Landschapspark Zuidvleugel.
- In het Zuid-Hollands Programma Natuur werken we, samen met onze Groene partners, een onderdeel Bos en bomen uit. We sluiten aan bij dit programma omdat een deel van de afspraken over financiering en governance van de doelen uit de Nationale bossenstrategie ook via het Programma Natuur lopen. De prioriteit binnen het Programma Natuur ligt bij het oplossen van knelpunten rondom stikstofgevoelige natuur.
- Daarnaast zien we kans om in 2021 al vaart te maken door aan te sluiten bij concrete maatschappelijke initiatieven en daardoor ook spoor 1 en 2 goed van de grond te krijgen.

Aan alle provincies is vanuit de Nationale bossenstrategie gevraagd om ook de mogelijkheden voor bosuitbreiding binnen het Natuurnetwerk Nederland (NNN) in beeld te brengen. In Zuid-Holland zijn de kansen beperkt omdat veel (internationale) natuurdoelen binnen onze provincie afhankelijk zijn van een open landschap. We zien ruimte voor circa 150 ha extra bos binnen het NNN en werken dit de komende periode verder uit.

Pijler 3. Vitaliteit bestaande bossen en bomen

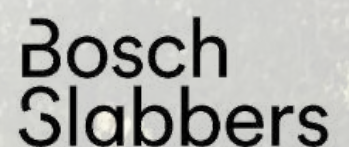
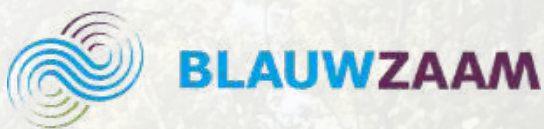
- Aandachtspunten m.b.t. de vitaliteit van de bossen binnen het NNN worden meegenomen in reguliere overleggen over het NNN en de N2000 gebieden.
- In de recreatiegebieden is investeren in vitaliteit en diversiteit noodzakelijk om de bossen toegankelijkheid te houden en de beleefbaarheid te vergroten. Het budget vanuit recreatie is beperkt. We gaan wij als onderdeel van het Zuid-Hollandse Programma Natuur verkennen welke mogelijkheden er zijn om extra te investeren in vitaliteit, biodiversiteit en beheer van deze recreatiebossen.
- Ook langs provinciale wegen investeren we in behoud en vitaliteit van de bomen. Bij het beheer en onderhoud betrekken we verschillende aspecten zoals landschap biodiversiteit en klimaatadaptatie.

Via het Programma Natuur, het Klimaatakkoord en mogelijk ook via het Delta-programma Ruimtelijke Adaptatie komt landelijk budget beschikbaar voor de ambities uit de Nationale bossenstrategie. De verdeling moet nog uitgewerkt worden en ondanks dat er veel geld beschikbaar komt zal dit waarschijnlijk niet de hoge landelijke ambities dekken. Metbovenstaande aanpak willen we in Zuid-Holland actief aan de slag gaan met de kansen die we zien en proberen een deel van het landelijk beschikbare budget in te zetten voor meer bos en bomen in Zuid-Holland.

provincie **HOLLAND**
ZUID

Deelnemende partijen

Boerderij
Eben-Haëzer
Meer dan gewoon een
BOERDERIJ.NU

GEBIEDSPATFORM
Alblasserwaard - Vijfheerenlanden

STICHTING
DUURZAAM
MOLENLANDEN

de Punt Arkel
de wereld in je achtertuin

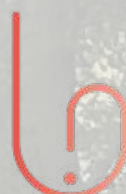

staatsbosbeheer

Molenlanden

Yuverta

Louis Bolk
Instituut

Gemeente
Alblasserdam

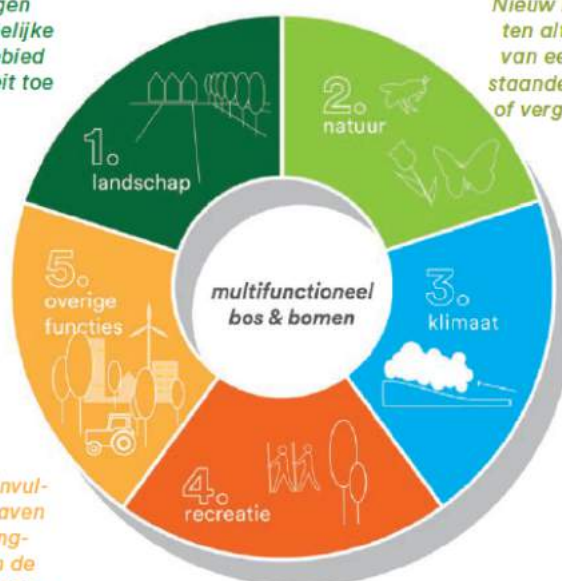

v.ROOSENDAAL
advies en ondersteuning

Dit vraagt om multifunctionele bossen

Hoe geven bos en bomen het beste invulling aan alle opgaven waar we voor staan?

Nieuw bos en bomen dragen altijd bij aan de landschappelijke kernkwaliteiten van een gebied of voegt een nieuwe kwaliteit toe aan het landschap

Nieuw bos en bomen vergroten altijd de natuurwaarde van een gebied, maakt bestaande natuur robuuster en/of vergroot de biodiversiteit.

Nieuw bos en bomen dragen bij aan een klimaatopgave zoals ruimte voor water(buffering), verminderen van hittestress en het filteren van de lucht.

Nieuw bos en bomen geven invulling aan andere actuele opgaven die spelen. Denk aan woningbouwopgave, vergroten van de leefbaarheid, landbouwtransitie, duurzame energie, etc.

Nieuw bos en bomen dragen bij aan een recreatief aantrekkelijk landschap. Dit kan in de vorm van

**Bosch
Slabbers**

De meerwaarde van bos en bomen

Bos en bomen bieden mede invulling aan vele actuele opgaven binnen de provincie

Versterken van de
landschapskarakteristieken

Verbeteren van de
luchtkwaliteit

Bijdragen aan
de leefbaarheid

Leesbaar maken van
cultuurhistorie en erfgoed

Verbeteren van de
landschappelijke inpassing

Het bieden
van verkoeling

Produceren van
een duurzame grondstof

Bijdragen aan een gezonde
bodem en natuurlijke
plaagbestrijding

Versterken van
de biodiversiteit

CO2-vastlegging

Versterken van de
landschappelijke draagkracht
voor windenergie

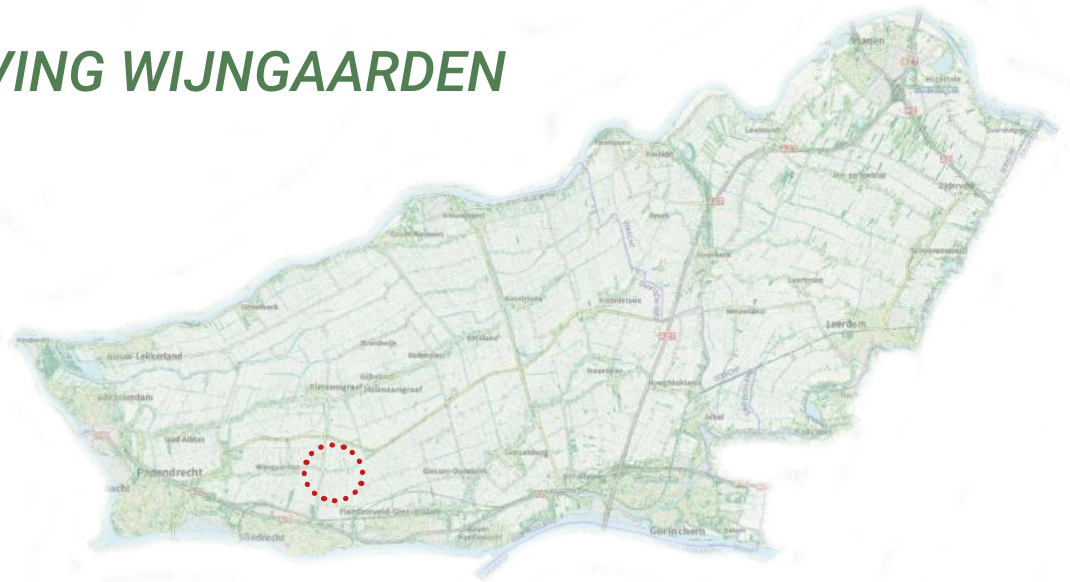
Capaciteit voor
waterberging

Bijdragen aan recreatieve
kwaliteiten

Bosch
Slabbers

NATUURBELEVING WIJNGAARDEN

Christiaan Boer, docent van Yuverta Ottoland, heeft naast de boerderij van zijn vader in Wijngaarden een perceel van 3000 m² kunnen kopen. Christiaan wil graag de biodiversiteit verhogen en laten zien dat natuur erbij hoort in het agrarisch gebied. De aanplant van bomen en struiken ziet hij ook als een mogelijkheid om CO2 vast te leggen.

Daarnaast wil hij de leerlingen van de middelbare school betrekken bij de aanleg en beheer. Ook is het de bedoeling om leerlingen van de lokale basisscholen te ontvangen om meer te vertellen over de flora en fauna en hoe je die zelf (op betrekkelijk eenvoudige wijze) kan bevorderen. Zijn diepere motivatie is om goed voor de schepping te zorgen.

Een deel van de agrarische gronden zijn in 2021 reeds omgevormd met zogenaamde natuurbouwstenen. Zo is er een insectentrap en bijenhotel aangelegd voor o.a. wilde bijen, een strook ingezaaid met een inheems streekeigen mengsel. Er is een kleine fruitboomgaard en een poel met natuurvriendelijke oever. Dit biedt amfibieën, insecten en vogels een mooi biotoop op voor voedsel, dekking en nestgelegenheid en/of voortplanting.

Het terrein sluit direct aan bij een aangrenzend perceel waar zijn broer ook bomen en struiken plant, zodat de natuurfuncties elkaar versterken. De opgaande beplanting zorgt ook voor een betere landschappelijke kwaliteit in het verder vrij kale bebouwingslint agrarisch landschap.

Wat is er nodig

Kennis en tips bij de aanleg van het vogel- en insectenbosje.

Daarnaast heeft Christiaan behoefte aan een goed ecologisch beheerplan afgestemd op de lokale situatie.

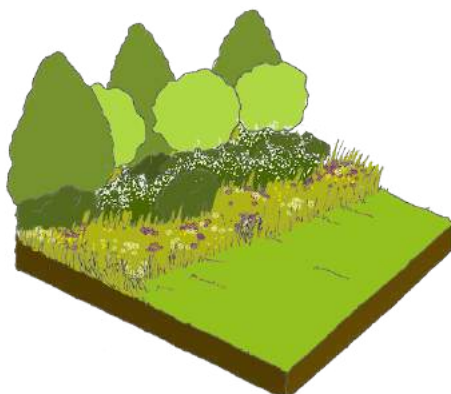

Eerstvolgende stappen

Komende winter wil Christiaan een vogel- en insectenbosje aanleggen en een natuurvriendelijke oever aan de vijver toevoegen. Dit doet in de vorm van een praktijkleerplek met z'n leerlingen van Yuverta. Voor het onderhoud van de natuurbouwstenen wordt komende winter een beheerplan opgesteld.

STRUCTUURRIJKE STRUWELN & 'VOGELBOSJES'

soort	hoogte (m)	bloeitijd(mnd)	besdracht	vogels	insecten	opmerkingen
STRUUK & STRUWELSOORTEN						
egelantier	2.00	5-7	bottels	+	++	kan ranken
Gelderse roos	4.00	6-8	++	+	++	bloemen worden bezocht door veel insecten
gewone vlier	6.00	6-7	+++	++	+++	bessen voor spreuwen
hazelaar	6.00	1-3	noten	+	0	hazelnooten voor gaaien, spechten en boomklever
krentenboom	3.00/4.00	4	+	+	+	Bessen voor lijsters / vlinders tijdens bloei
rode kornoelje	4.00	5-7	++	++	++	insecten
sleedoorn	4.00/5.00	2-3	++	+	+++	waardplant boomblauwtje & citroenvlinder
struikwilgen	4.00/8.00	2-4	0	0	+++	gebruik geen schietwilg
veldesdoorn	12.00	4	0	0	0	bloeitijd insecten (bijen) en waardplant nachtvlinders
vuilboom	3.00	3-4	++	++	++	waardplant boomblauwtje & citroenvlinder
wilde liguster	3.00	5-6	+++	++	+++	aantrekkelijk voor nachtvlinders
RANKENDE SOORTEN						
wilde hop	6.00	6-8	hopbellen	0	+	
wilde kamperfoelie	6.00	7-9	+	0	+++	aantrekkelijk voor nachtvlinders
(LAGE) BOOMVORMERS						
gewone lijsterbes	9.00	4-5	++	+++	++	bessen voor lijsters
tweestijlige meidoorn	10.00	4-5	+++	+++	+++	insecten (zoemboom), broedgelegenheden
wilde appel	8.00		kleine appels	+	++	in de bloei veel insecten (bijen), appels voor de vogels
zachte berk	12.00	4	0	0	0	
zwarte els	15.00/20.00	2-3	0	++	++	veel vogels op de elzenproppen

EBEN HAEZER NIEUW-LEKKERLAND

Rentmeesterschap is de diepere motivatie van Jasper, zorg voor de schepping. Op zijn bedrijf een melkveehouderij met een grote zorgtak, zoekt hij naar uitbreiding van de mogelijkheden van natuurbeheer op agrarisch land. Bij aanplant en beheer van bomen en struiken kunnen de cliënten mogelijk ook een rol spelen met zorgarbeid. Ook wil hij graag meer burgerparticipatie, waarbij zijn bedrijf een voorbeeldfunctie zou kunnen vervullen, voor boeren en burgers.

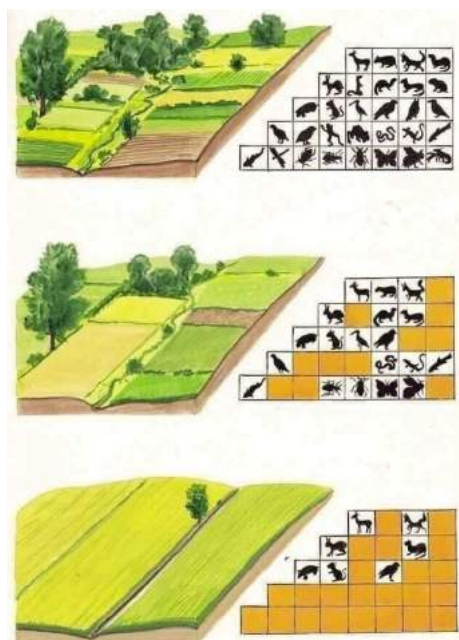
De laatste jaren zijn er diverse natuurinclusieve maatregelen getroffen op en rondom het bedrijf van Jasper. Zo is het erf beplant met streekeigen bomen en struiken, wordt er ingezet op ecologisch slootbeheer en ligt er een mooie plasdras voor de weidevogels. Jasper zou graag nog wat stappen willen zetten. In eerste instantie kleinschalige aanplant op 5 dammen die niet meer in gebruik zijn en moeten worden afgesloten om doorgang van vee te verhinderen.

Daarnaast staat Jasper er voor open om zijn terrein, daar waar mogelijk, in te richten met meer bomen en struiken. Daarbij speelt wel de vraag hoe je omgaat met mestplaatsing en of een dergelijk initiatief kan leiden tot een alternatief verdienmodel, bijvoorbeeld als maatschappelijke dienst.

Wat is er nodig

Antwoord op de vraag of de aanplant van bomen en struiken kan leiden tot een verdienmodel voor de langere termijn. En welke rol kan het agrarisch collectief hierbij spelen. Hoe combineer je de aanplant van bomen en struiken met een goed weidevogelgebied.

Het is interessant om een verkenning te doen voor de wat langere termijn voor bomen/struiken/oeveren voor zijn hele perceel aan de hand van de figuur rechts (ambitieniveau 2) en maatschappelijke verwaardiging ecologische diensten uit te werken. De beplanting “op de dam” en de Prachtsloten maken daar onderdeel van uit.

Eerstvolgende stappen

In samenwerking met den Hâneker wordt de beplanting van de vijf dammen vormgegeven. Belangrijke volgende stap is het uitwerken van de kennisvraag: Hoe kan je maatschappelijke diensten, zoals verhogen biodiversiteit (weidevogels) en klimaatadaptatie verwaarden en combineren met de aanplant van bomen?

GEWOON ANDERZ NOORDELOOS

Gewoon Anderz is een ecologische tuinderij. Tineke Poirot biedt samen met voormalig zorgboer Bas de Jong, dagbesteding aan jongeren en volwassenen met een lichte beperking en/of psychische problemen. De activiteiten bestaan vooral uit het kweken van groenten voor direct verkoop bij de boerderij, in de korte keten. Back to basic, kleinschalig werken om de binding met consument en omgeving verbeteren en bewustwording bij de klant te bevorderen.

Het is de bedoeling dat ecotuin van Gewoon Anderz wordt uitgebreid met een vorm van permacultuur. De uitbreiding vindt plaats ten westen van de huidige kwekerij waarmee het totale oppervlakte 3 hectare groot wordt. De percelen, deels omzoomd door knotwilgen worden ingericht met een 1,5 hectare natuur- en voedselbos en 1 hectare teelt. Het vergroten van de biodiversiteit is daarbij een van de belangrijkste speerpunten. Zo ontstaat een biodiverse omgeving waarbinnen op een natuurlijke wijze groenten en fruit wordt geteeld. De natuurbouwstenen zijn daarbij inspirerende voorbeelden om de biodiversiteit te vergroten.

Wat is er nodig

De gemeente Molenlanden is reeds akkoord gegaan met bestemmingswijziging. De verwachting is dat de benodigde bestemmingsplanwijziging eind 2021/ begin 2022 wordt vastgesteld. Er moet een plan komen dat financieel haalbaar is. Deze winter wordt gestart met de aanplant van fruitbomen en kleinfruit.

Kennis m.b.t. de balans tussen kweken van voedsel (permacultuur) en combi met biodiversiteit en dan als verdienmodel. Hoe je dit combineren met vormen van (commerciële) natuurbeleving.

Eerstvolgende stappen

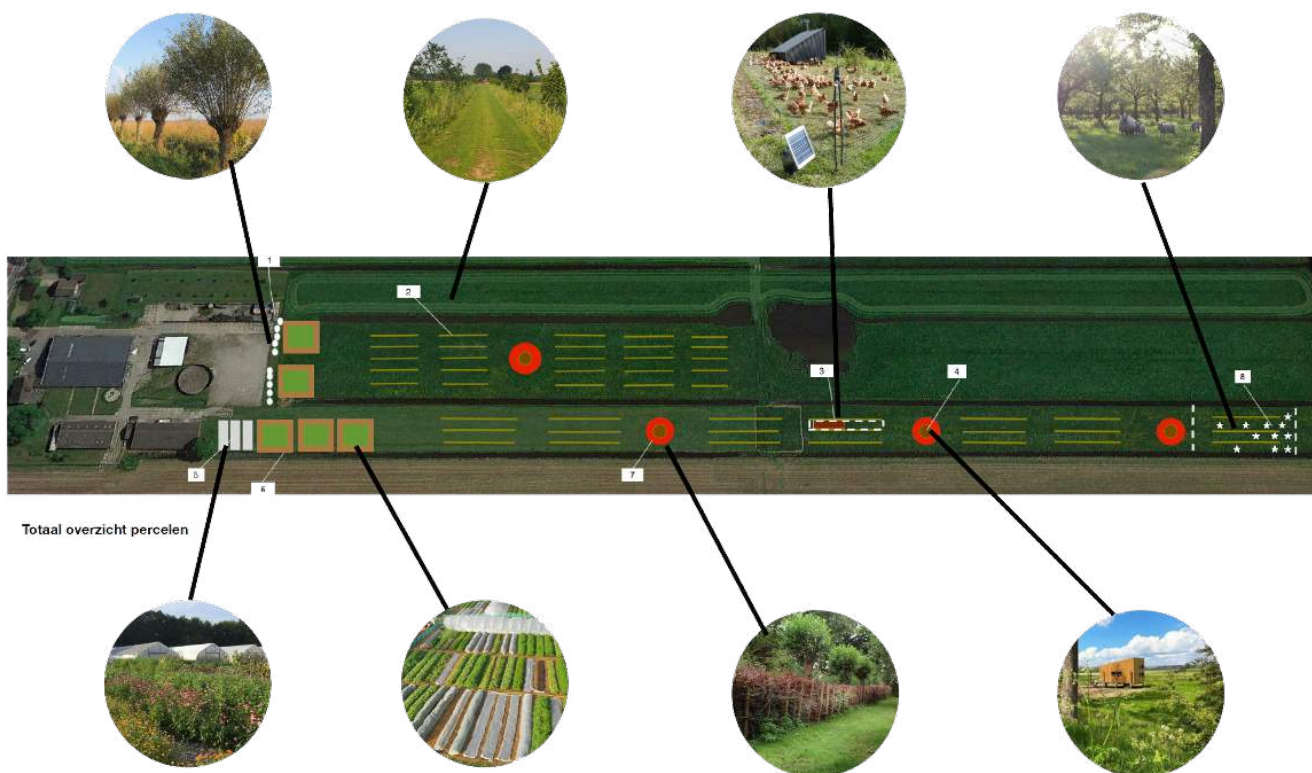
- kennisontwikkeling combi permacultuur - biodiversiteit
- hoe dit verwerken in definitief financieel plan
- draagvlak in bestuur en verantwoordelijkheid en dit met meerdere mensen vormgeven in een stichting of anderszins.
- betrekken bewoners gemeente / omgeving (crowdfunding?)
- starten met aanplant

BOOIJ KAASMAKERS STREEFKERK

Marieke Boij heeft een kaasmakerij met winkel aan de Middelpolderweg in Streefkerk. Achter de boerderij ligt een huiskavel van 3,5 hectare dat momenteel wordt verpacht en beweid met schapen. Het plan is om de gronden om te vormen door het creëren van een toekomstbestenige manier van landbouw door een holistische en regeneratieve aanpak dat uiteindelijk een positieve bijdrage moet leveren aan natuur, milieu, klimaat.

Door de aanplant van bomen te combineren met vee (silvopasture), knotwilgen aan te planten en een eetbare haag van struiken en bomen ontstaat een divers landschap met een veerkrachtig systeem. Door gebruik te maken van inheemse soorten en snoeihout te verwerken in takkenrillen ontstaat leefgebied voor vele soorten. In de 'No Dig' moestuin wordt in rotatie geteeld voor de korte keten. De schapen worden samen met de kippen ingezet als natuurlijke beheerders. In het landschap kunnen Tiny Houses worden ingepast.

Wat is er nodig

Toestemming van de gemeente Molenlanden.
Daarnaast een goede afstemming met het agrarisch collectief. Dit deel van de polder herbergt nog een relatief groot aantal weidevogels (M.Benschop AC). Welke invloed heeft het initiatief op weidevogels?

Is het mogelijk grond te ruilen met de buren en het plan direct rondom de boerderij te concentreren.
Hoe kunnen natuurbouwstenen ingepast worden, valt dit te combineren met het idee van regeneratieve landbouw en voor welke soorten ga je dan maatregelen nemen.

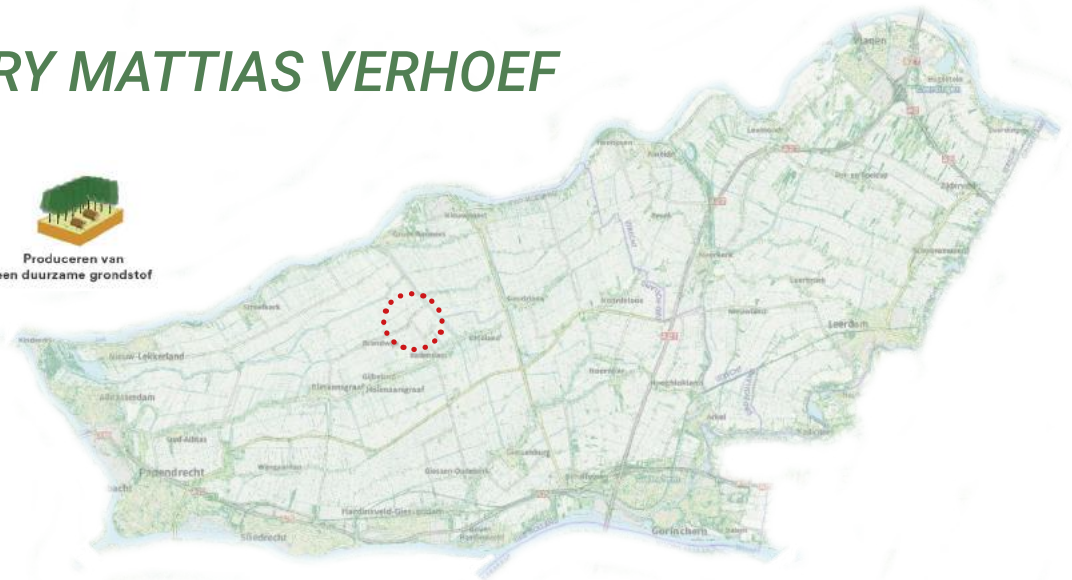

Eerstvolgende stappen

Uitzoeken wat mogelijk is zonder dat je de bestaande natuur- en landschapswaarden aantast.
Eventueel aanpassen plan, aanhaken bij maatschappelijk opgaven klimaatadaptatie (meer bomen) en verhogen biodiversiteit (inpassen natuurbouwstenen/inheems beplanting).

AGROFORESTRY MATTIAS VERHOEF

Mattias Verhoef uit Brandwijk heeft in 2015 het melkveebedrijf van zijn vader overgenomen en omgevormd naar een biologisch bedrijf. Mattias is ervan overtuigd dat landbouw en natuur heel goed gecombineerd kunnen worden en wil dit graag op zijn bedrijf laten zien als voorbeeld voor de regio Alblasserwaard / Vijfheerenlanden. Hierbij werkt hij samen met verschillende onderwijsinstellingen en Staatsbosbeheer. Eén van de uitwerkingen in de omschakeling naar een (totale) natuurinclusieve landbouw ziet hij in Agroforestry of Permacultuursysteem.

Mattias is een gedreven en ondernemende boer die de opgave voor CO2-reductie en hogere natuurwaarden graag wil combineren met zijn melkveebedrijf. Aanplant van bomen past in de kringloopopgave. Dieren kunnen bij warm weer de schaduw opzoeken en zijn diverse bomen en struiken gezondheidsbevorderend, waardoor er minder medicijngebruik nodig is. Mattias ziet dit dan ook als zijn invulling voor zorg voor de schepping.

Wat is er nodig ?

Mattias wil een doordacht plan (laten)opstellen voor aanplant van bomen op de huiskavels. Bij het plan moet de invloed van meer bomen op weidevogels worden meegenomen.

Andere vragen die spelen zijn: hoeveel bomen kan/mag je op een grasperceel planten met bestemming agrarisch? Welke gevolgen heeft aanplant van bomen op de mestplaatsingsruimte en welke regelgeving is hierop van toepassing? Voor de aanplant en het beheer van de bomen heeft hij graag hulp van derden.

Voor de resterende aanplant is het nodig om een goed onderbouwd plan, planning en begroting te maken en welke subsidiemogelijkheden voor aanleg en beheer er mogelijk zijn. Kan dit een pilot zijn in aanleg van natuur buiten de NNN.

Stappenplan

- Goed plan voor aanplant meer bomen + subsidiemogelijkheden
- aanleg natuurbouwstenen bevorderen biodiversiteit (samen met onderwijs en kennisinstellingen)
- nieuw bedrijfsplan omvorming totaal natuurinclusief + website

ZONNEWIEL HOORNAAR

Ondernemer Bart van Roosendaal woont, zoals meer inwoners in de regio Alblassterwaard / Vijfheerenlanden in een huis met een rieten kap. Zonnepanelen op een rietenkap zijn uit den boze en in de tuin geen gezicht. Bart ontwikkelt een idee om op een relatief klein oppervlakte zonne-energie te kunnen opwekken zonder dat dit voor visuele vervuiling zorgt. Door dit integraal aan te pakken kunnen hedendaagse uitdagingen, zoals aanpassen aan een veranderend klimaat, bodemdaling en het verhogen biodiversiteit geïntegreerd worden. Verder kunnen dergelijke kleinschalige initiatieven goed gecombineerd kunnen worden met (duurzaam) wonen en buurtinitiatieven (gezamenlijk duurzame energie opwekken).

Bart heeft naast z'n woning een perceel van 1,2 hectare waarop hij, in samenwerking met de gemeente Molenlanden, Provincie Zuid-Holland en Waterschap Rivierenlanden, een pilot zou willen starten. Het perceel is onderdeel van het NatuurNetwerk Nederland (NNN) en moet ingericht worden als ecologische verbinding.

Het Zonnewiel een draaibaar drijvend eiland met zonnepanelen dat de stand van de zon volgt. Door de zonnepanelen voortdurend in de richting van de zon te draaien hebben de panelen > 25% efficiëntere opbrengst t.o.v. vaste zonnepanelen. Door het zonnewiel te verzinken in het weiland kan het perfect landschappelijk worden ingepast, waardoor er niet of nauwelijks visuele verstoring is van het landschap. Het zonnewiel kan verder ingepast worden met natuurvriendelijke oevers, bomen (struiken/knotwilgen) aan de noordzijde en ingezaaid worden met een streekeigen biodivers mengsel.

Wat is er nodig

Allereerst een 'go' van de provincie Zuid-Holland. Specifiek de afdeling RO (Ruimtelijke Ordening) en daarnaast een goede afstemming met Water en Groen vanwege inrichting NNN (bij deze specifieke lokatie).

Verder onderzoek naar de verdienmodellen, ecologische inpassing, Vooral in de praktijksituatie. Het zonnewiel is een geheel nieuw concept.

Eerstvolgende stappen

In samenspraak met de gemeente Molenlanden wordt een leader-subsidie aangevraagd om te starten met de pilotfase en de aanleg van het eerste zonnewiel in Nederland. Het is van belang dat samen met gemeente en Provincie een goede landschappelijk inpassing wordt afgestemd. Daarnaast moet worden uitgezocht welke mogelijkheden een zonnewiel biedt om integraal uitdagingen aan te pakken. Denk daarbij aan energietransitie, klimaatadaptatie, verhogen biodiversiteit en transitie in de landbouw. Dit kan zowel in het agrarisch gebied, maar ook op de overgangszone stad/dorp - platteland en bijvoorbeeld op bedrijventerreinen en sportcomplexen.

VOEDSELBOS ALBLASSERDAM

Bijdragen aan de leefbaarheid

Het bieden van verkoeling

Bijdragen aan een gezonde bodem en natuurlijke plaagbestrijding

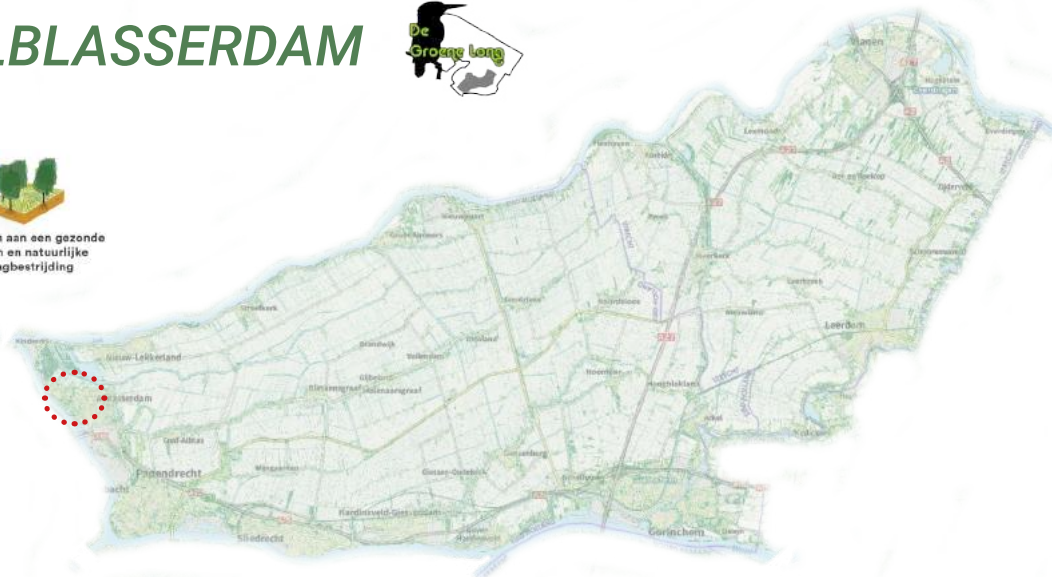
Versterken van de biodiversiteit

Bijdragen aan recreatieve kwaliteiten

Verbeteren van de landschappelijke inpassing

Stichting de Groene Long wil een voedselbos aanleggen op een grasland perceel van de gemeente Alblasterdam in recreatie- en natuurgebied Lammetjeswiél in Alblasterdam. Het voedselbos moet vrij toegankelijk worden voor bewoners en kan als educatiepunt worden gebruikt voor de basisscholen, scouting en naastgelegen Natuur BSO, waardoor de sociale cohesie wordt versterkt.

Naast de sociale functie zijn ook klimaatadaptatie en het vergroten van de biodiversiteit speerpunten. De inrichting met natuurlijke elementen, fasering in het beheer en een grote verscheidenheid aan inheemse bomen en struiken zal de biodiversiteit ten goede komen. Ook kan het voedselbos op deze manier een bijdrage leveren aan het klimaatbestendig maken van de omgeving.

Het voedselbos vormt een mooie verbinding tussen het Lammetjeswiél en het naastgelegen park Huis te Kinderdijk, de groene long van Alblasterdam. De recreatieve mogelijkheden worden vergroot door het toegankelijk maken van het gebied. Zorgen voor een mooie natuurbeleving: eten van voedsel uit een bos met je blote voeten in het natte gras. Oogstfeest en andere educatieve festiviteiten.

Wat is er nodig

Aan vrijwilligers heeft de stichting Groene Long geen gebrek, maar materiaal en een ruimte waar dit veilig kan worden opgeslagen is er niet. Daarnaast moet terrein worden ingericht als voedselbos met bomen, struiken die zorgen voor meer biodiversiteit, maar ook eetbaar zijn.

Hiervoor is een goed ontwerp nodig en er moet ook al nagedacht worden over het beheer. Daarnaast moet buurt moet worden geactiveerd te participeren en ook de communicatie met scholen, BSO en scouting moet nog plaatsvinden.

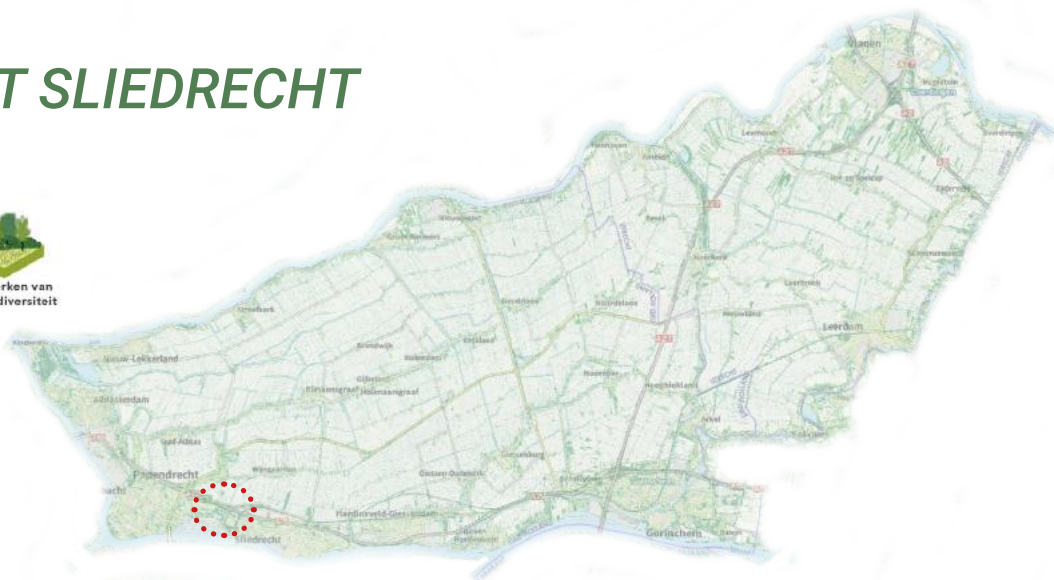

Eerstvolgende stappen

Als eerste moeten financiën geregeld worden voor de aanschaf van gereedschappen en de aanplant van bomen en struiken. Dit kan via fondsen, crowdfunding en subsidies. (denk daarbij aan Groene motor, PlanBoom). Het is de bedoeling in het voorjaar van 2022 te starten met het beheer en in het najaar van 2022 met de aanplant van de eerste struiken en bomen. Daarvoor moet een goed ontwerp worden gemaakt voor het concept voedselbos afgestemd op deze locatie.

BAANHOEK WEST SLIEDRECHT

De gemeente Sliedrecht ziet mogelijkheden voor de aanplant van bomen en struiken langs de centrale waterloop in de nieuwbouwwijk Baanhoek west. Met name de oevers en eilandjes in deze zone lijken hiervoor geschikt. Door het vergroenen van dit deel van de wijk kan de biodiversiteit worden vergroot en wordt de wijk klimaatadaptiever. Met dit project kunnen bewoners bewust worden gemaakt van de natuur in hun omgeving en die ook actief laten beleven. Op deze manier worden bewoners gestimuleerd zelf een natuurvriendelijke (klimaatadaptieve) tuin in te richten.

Baanhoek west ligt op een kruising van twee ecologische verbindingen, namelijk het Groenste fietsnetwerk een oost-west verbinding door de Noordelijke Drechtsteden. Van noord (Alblasserbos/polder) naar zuid (Merwede) ligt een blauwe verbinding onder de A15 door. Momenteel is het gebied nog erg kaal, met slechts was grasvegetatie en hier en daar een boom. Hierdoor erg gevoelig voor hittestress. Ook wordt het gebied geheel gemaaid, waardoor het ontaantrekkelijk is voor veel dieren.

Wat is er nodig

Om Baanhoek west biodiverser en klimaatadaptief te maken kunnen er qua beheer en inrichting nog flink wat stappen worden gezet, door te faseren en het maaisel goed af te voeren. Ook kan er extra oeverlengte worden gecreëerd en met de vrijgekomen grond, hoogteverschillen. Hiermee komen er meer overgangen van nat naar droog.

Voor de aanplant van bomen en struiken is een diverse inheemse soortenkeuze met een grote bloeihoogte belangrijk. Hiermee worden veel soorten gefaciliteerd. Ook dient rekening gehouden te worden met de hoogspanningsmasten die boven het gebied

lopen. Bomen die gemakkelijk geknot (of teruggezet) kunnen worden hebben de voorkeur.

Voor het draagvlak is belangrijk dat de bewoners van de wijk meegenomen worden in de keuzes die de gemeente wil maken. Het liefst gaat dit samen met de bewoners van de wijk. Andere partijen die nodig zijn voor de realisatie zijn Tennet (hoogspanning), Waterschap Rivierenland.

Eerstvolgende stappen

Allereerst is het van belang om te onderzoeken welke mogelijkheden er zijn qua wet- en regelgeving. Vanwege de hoogspanning is afstemming nodig met Tennet. Als de kaders duidelijk zijn kan een plan worden gemaakt waarin de doelstellingen (meer biodiversiteit, natuurbeleving, klimaatadaptatie) globaal worden uitgewerkt. Hierin kan heel goed een rol zijn weggelegd voor het (hoger) onderwijs. Hoe deze doelstellingen combineren met een kans voor faunapassage, 'leer- en beleefplek' voor de bewoners van Baanhoek west en daarbij ook nog hebben voor de cultuurhistorie is daarbij een mooie uitdaging.

Nadat bekend is welke middelen er noodzakelijk en beschikbaar zijn, kan gezocht worden naar eventuele beschikbare subsidies. Als hier meer duidelijkheid over is kan een uitvoeringsplan worden gemaakt en worden overgegaan tot de aanleg. Het is van groot belang dat het (ecologisch) beheer goed op papier wordt gezet in de vorm van een (ecologisch) beheerplan voor het gehele gebied.

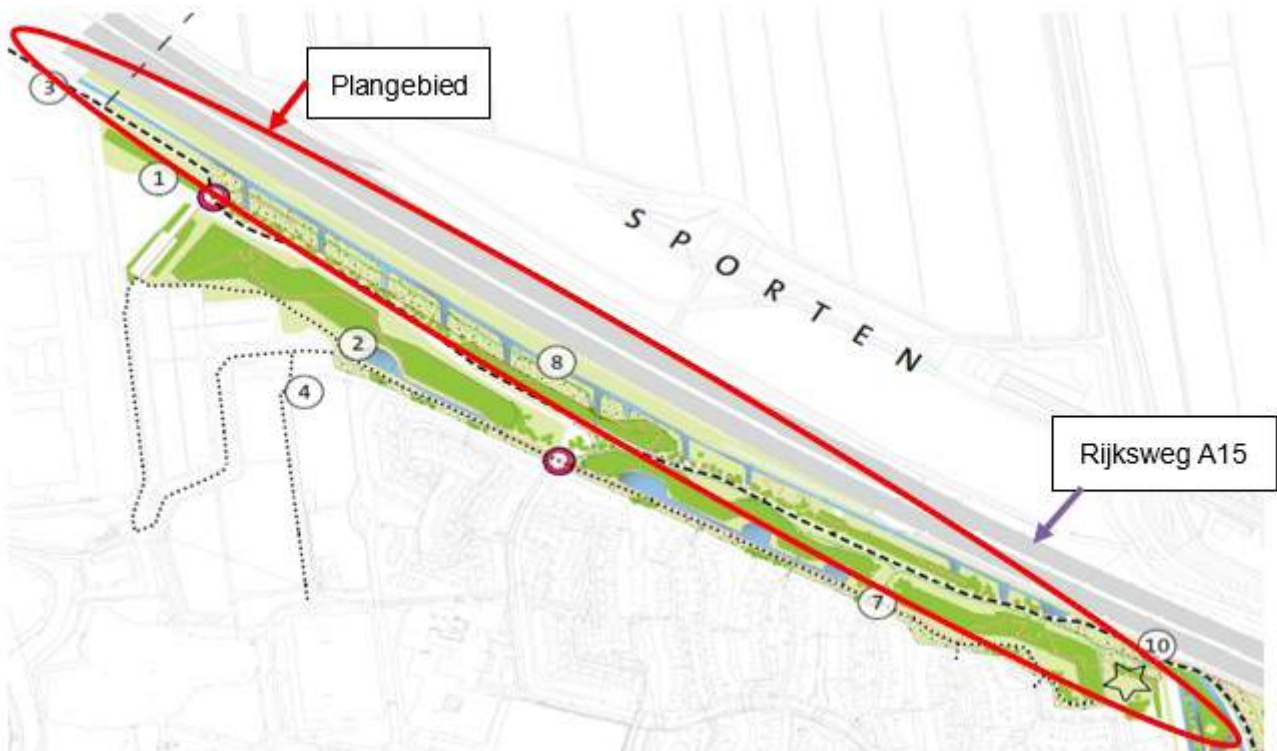

PARK A15 PAPENDRECHT

De groene zone langs de A15 biedt enorme kansen om de kwaliteit van de leefomgeving te verbeteren. Met de aanleg van Park A15 ontstaat een groene as langs het Groenste fietsnetwerk (O-W), die aansluit op een groene as langs de N3 (N-Z) die op dit moment wordt ontwikkeld. Ook is er aansluiting op de ecologische verbinding Noordhoekse wiel/Park Nieuwland en Alblasserbos die de A15 kruist.

De ambities voor het Park A15 bestaan o.a. uit: verbeteren toegankelijkheid voor wandelaar en fietser, natuurontwikkeling en een daarop afgestemd (ecologisch) beheer. Hierdoor moet het gebied aantrekkelijker worden voor mens en dier. De gemeente Papendrecht heeft, gebaseerd op de icoonsoorten van de Provincie, ook voor Papendrecht icoonsoorten benoemd, zoals bijvoorbeeld de egel.

Het verhogen van de biodiversiteit staat centraal, maar ook de natuurbeleving (plukbos, picknick) en recreatie (wandelen, fietsen, bootcamp en een mtb-route) moeten aandacht krijgen in de uitwerking. Het is de bedoeling dat er natuurvriendelijke oevers en natuurlijke overgangen komen en dat, waar noodzakelijk, inheemse streekeigen mengsels kunnen worden gezaaid. De keuze voor de (streekeigen) aanplant zal vooral bepaald worden aan de hand van de bloeihoogte. Insecten, zoals wilde bijen, vliegen in bepaalde periodes in het jaar.. Het is belangrijk dat er gedurende de vliegperiodes van alle bijen en andere insecten voldoende en divers voedsel voor ze is in de vorm van nectar en stuifmeel. Daarnaast is er ook broedgelegenheid nodig. Dit kan in de vorm van insectentrap (zie natuurbouwstenen PZH).

Wat is er nodig

Kennis op welke manier kan de aanplant van bomen en struiken kan bijdragen aan tegengaan geluidsoverlast en afvang fijnstof van naastgelegen A15 ontbreekt groten-deels.

Daarnaast is het van belang dat de bewoners bij de planvorming worden betrokken, dit vergroot het eigenaarschap. Voor het veiligheidsgevoel van de recreant zou je graag meer openheid willen creëren, maar hoe combineer je dit met de opgave meer bomen/biodiversiteit? biodiversiteit/bomen combineren.

Eerstvolgende stappen

Het plan moet worden uitgewerkt, wellicht kan dit in samenwerking met een onderwijsinstelling, waarbij de hierboven genoemde kennisvragen en potenties van het gebied worden ingepast. Daarna moet de wensen van de bewoners worden meegenomen, zonder dat dit inbreuk doet aan de kaders die vooraf zijn gesteld (vergroten biodiversiteit, openheid, waterberging, tegengaan hittestress).

2021 BOMEN MOLENLANDEN

Versterken van de biodiversiteit

Capaciteit voor waterberging

Het bieden van verkoeling

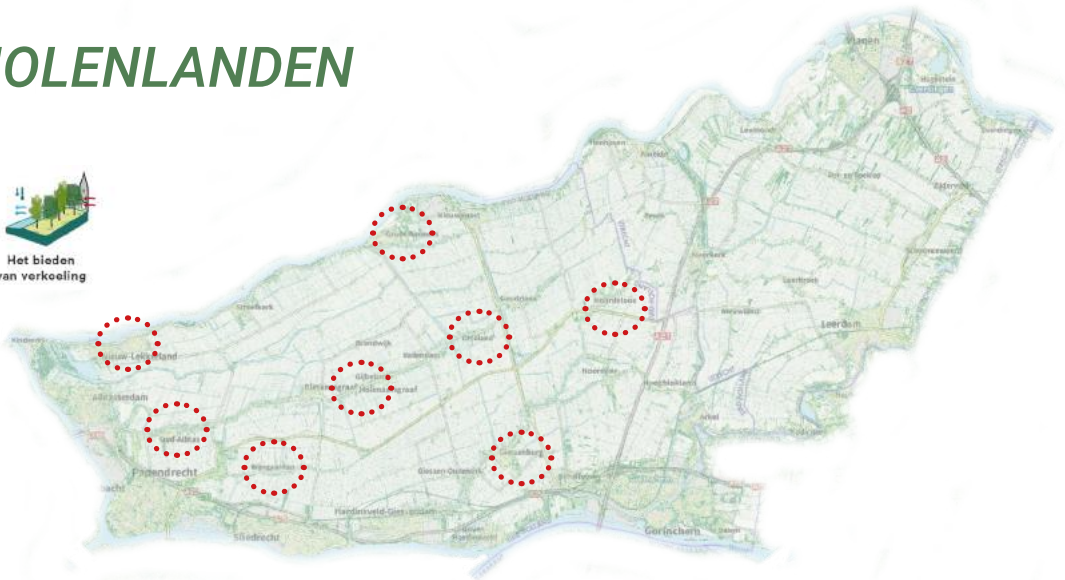
CO2-vastlegging

Bijdragen aan een gezonde bodem en natuurlijke plaagbestrijding

Verbeteren van de landschappelijke inpassing

Project 2021 bomen is een gezamenlijk project van gemeente Molenlanden, Stichting Duurzaam Molenlanden en Yuverta Ottoland. Het doel van het project is om op kansrijke locaties in de gemeente bomen aan te planten om de biodiversiteit te verhogen en in te spelen op de klimaatopgave (tegengaan hittestress, CO2-reductie en het voorkomen van wateroverlast).

Plan 2021 Bomen heeft geen vast formaat. Het doel is, de vaak versteende, woonomgeving klimaatbestendig te maken. De manier waarop hangt vaak af van de locatie. Soms met bosjes, struikgroepen of solitaire bomen. Het is de bedoeling gebruik te maken van inheemse bomen/struiken en hierbij rekening te houden met de bloeihoogte, waardoor meerdere (icoon)soorten kunnen profiteren.

Door het vergroenen van de vaak harde overgang van de polder naar de bebouwde kom kan ook de landschappelijke kwaliteit en het woonklimaat worden verbeterd. Hittestress zal minder worden en bomen kunnen wateroverlast mitigeren. Bij het plan is ook de hulp nodig van de inwoners door deze te betrekken bij gerichte plantacties en te helpen bij het vergroenen van de eigen tuin.

Wat is er nodig

De gemeente Molenlanden heeft budget om plan 2021 Bomen uit te voeren en wil graag de inwoners betrekken bij de gezamenlijke opdracht om de woonomgeving toekomstbestendiger te maken.

De vraag is op welke manier de inwoners van de kernen betrokken kunnen worden bij deze opgave

Eerstvolgende stappen

Er zal worden gestart met het planten van bomen in 5 van de 20 kernen van de gemeente Molenlanden. Zogenaamde grijze gebieden binnen de gemeente worden in kaart gebracht, waarop gericht acties kunnen worden ondernomen.

Daarnaast wordt gestart met een voorlichtingscampagne waarin, naast een oproep mee te doen met de plantactie, de nadruk ligt op het overbrengen van het belang van een klimaatbestendige groene woonomgeving.

BIJLAGE I Deelnemerslijst Bomen over Bomen

Naam	Organisatie - Project	Functie	Mail
Tim Burggraaf	gemeente Vijfheerenlanden	beleidsmedewerker Groen	t.burggraaf@vijfheerenlanden.nl
Denis Burggraaf	gemeente Molenlanden	beleidsmedewerker Groen	denis.burggraaf@jouwgemeente.nl
Stef Hendriksen	gemeente Molenlanden	groenbeheerder	stef.hendriksen@jouwgemeente.nl
Henri Ouwerkerk	gemeente Molenlanden	groenbeheerder	henri.ouwerkerk@jouwgemeente.nl
Kees Jan van Zwienen	gemeente Papendrecht	groenbeheerder	K.J.van.Zwienen@Papendrecht.nl
Ron van der Velde	gemeente Papendrecht	projectleider Civiele Techniek	ron@vandervelde-advies.nl
Jan Dijkstra	gemeente Sliedrecht	projectleider	j.dijkstra@sliedrecht.nl
Lucas Mutsaers	Provincie Zuid-Holland	beleidsmedewerker	lam.mutsaers@pzh.nl
José Lemmen	Provincie Zuid-Holland	afdeling blauw/groen	jawm.lemmen@pzh.nl
Henny Willems	Provincie Zuid-Holland	ruimtelijke ordening - landschap	hij.willems@pzh.nl
Francine van der Loop	Provincie Zuid-Holland	Bos en bomenbeleid	ft.vander.loop@pzh.nl
Marien Verwolf	Waterschap Rivierenland	groenbeheerder	M.Verwolf@wsrl.nl
Peter Paul Klapwijk	Gebiedsdeal 5 / Prachtlint	coördinator / communicatie	r.slagboom@kpnmail.nl
Richard Slagboom	Gebiedsdeal 5 / Prachtlint	coördinator / ecooloog	klapwij4@xs4all.nl
Rik Vinke	Natuur - en Vogelwacht de Alblasserwaard	ecoloog	rikvinke00@gmail.com
Dick Kerkhof	Natuur - en Vogelwacht Vijfheerenlanden	vegetatiedeskundige	dkerkhof@xs4all.nl
Gijsbert Pellikaan	den Haneker	projectleider	gcpellikaan@gmail.com
Luuk Oevermans	Staatsbosbeheer	teamleider Groene Hart	L.Oevermans@staatsbosbeheer.nl
Max Zevenbergen	Natuur- en Milieufederatie Utrecht	projectleider Plan Boom	maxzevenbergen@gmail.com
Sjaak Kreeft	Yuverta Ottoland / Gebiedsdeal 5	schoolleider / Gebiedsdeal 5	s.kreeft@yuverta.nl
Christiaan Boer	docent Yuverta / Natuurbeleving Wijngaarden	docent	c.boer@yuverta.nl
Rudi Terlouw	Bui-tegewoon groenprojecten	ecoloog	bui-tegewoon@outlook.com
Bert Salij	Stichting Groene Long - voedselbos	vrijwilliger - initiatiefnemer	bertsalij@live.nl
Onno Scheffe	Stichting Groene Long - voedselbos	vrijwilliger - initiatiefnemer	onnoscheffe@gmail.com
Klaas Boon	Stichting Groene Long	vrijwilliger	-
Frans Sieben	Stichting Groene Long	vrijwilliger	kruis93@zonnet.nl
Mattias Verhoef	Agroforestry	agrariër	mattias-verhoef@hotmail.com
Anne Marie Mollema	Initiatiefgroep Binnenstebuiten	vrijwilliger	annemarie@inspin.nl
Tineke Poirot	Gewoon Anderz	initiatiefnemster	info@gewoonanderz.nu
Pieter Verloop	Gewoon Anderz	vrijwilliger	-
Jasper Meerkerk	Eben Haezer	agrariër	j.meerkerk@zbhe.nl
Jelmer den Hartog	Het Groene Wout	ondernemer - docent	info@hetgroenewout.nl
Marijke Booij	Booij Kaasmakers	ondernemster	boerderij@booijkaasmakers.nl
Sander Leroy	de Buitenbrigade	specialist duurzame landbouw	info@debuitenbrigade.nl
Wilma Abspoel	Stichting de Punt / Meerbomennu / Prachtlint	vrijwilliger	info@depuntarkel.nl
Huib Glerum	Stichting Duurzaam Molenlanden	vrijwilliger	hlglerum1@solcon.nl
Ria van Wijngaarden	Stichting Duurzaam Molenlanden	vrijwilligster	ria@duurzaammolendanden.nl
Pieter Hartog	Stichting Duurzaam Molenlanden	vrijwilliger	-
Jan Boele	Gebiedscoalitie / Historische vereniging	gebiedspecialist	janboele@outlook.com
Bart van Roosendaal	Zonnewiel	ondernemer	bart@vrtu.nl
Ralph van Dijk	Floating Solar	manager operations	info@vandijk-projects.com
Jeroen Matthijssen	BoschSlabbers	landschapsarchitect	jeroen@bsla.nl
Monique Bestman	Louis Bolk instituut	onderzoeker veehouderij	m.bestman@louisbolk.nl

BIJLAGE II Tafelindeling casussen

Landelijk gebied - Agrariers				Ronde 1	Ronde 2
Tafel 1	Initiatief - project				
Natuurbeleving Wijngaarden	Vogel- en insectenrijk bosje op erf	Christiaan Boer - docent		Henri Ouwerkerk - gemeente Molenlanden	Klaas Boon - Groene Long
Familie Boer - Wijngaarden	Tafelvoorzitter	Gijsbert Pelikaan - den Haneker		Bert Salij - Groene Long	Wilma Abspoel - Stichting de Punt
Tafel 2	Initiatief - project				
Eben Haazer - Nieuw-Lekkerland	Tafelvoorzitter	Jasper Meerkerk - Agrarier		Frans Sieben - Groene Long	Stef Hendriksen - Gemeente Molenlanden
		José Lemmen		Rudi Terlouw - Ecoloog	Sander Leroy - de Buitenbrigade
Tafel 3	Initiatief - project				
Gewoon Anderz - Noordeloos	voedselbos - circulaire landbouw	Tineke Polrot - ondernemer		Pieter Verloop - Gewoon Anderz	Bert Salij - Groene Long
	Tafelvoorzitter	Sjaak Kreeft - Schoolleider / Gebiedsdeal 5		Anne Marie Mollema - IBB	Monique Bestman (Louis Bolk)
				Charlotte Diepenhorst - PL K'waard	Dick Kerkhof - florist NVWVH
Tafel 4	Initiatief - project				
Booij Kaasmakers - Streefkerk	Tafelvoorzitter	Marijke Booij - ondernemer		Luuk Oevermans (SBB)	Rik Vinke - Ecoloog
		Jan Boele - gebiedscoalitie		Wilma Abspoel - Stichting de Punt	Frans Sieben - Groene Long
Tafel 5	Initiatief - project				
Mattias Verhoef	Agroforestry	Mattias Verhoef - Bio Boer		Sander Leroy - de Buitenbrigade	Pieter Verloop - Gewoon Anderz
	Tafelvoorzitter	Lucas Mutsaers - PZH		Marlen Verwolf - WSRL	Jelmer den Hartog - ondernemer
				Monique Bestman (Louis Bolk)	Tim Burggraaf - gemeente Vijfheerenlanden
Tafel 6	Initiatief - project				
Zonne-wiel - Hoornaar	integraal pilot zonne-energie	Bart van Rozendaal - ondernemer		Jelmer den Hartog - ondernemer	Anne-Marie Mollema - IBB
	Tafelvoorzitter	Jeroen Matthijssen - Landschapsarchitect		Huib Glerum - Duurzaam Molenlanden	Rudi Terlouw - Ecoloog
				Pieter Hartog - Duurzaam Molenlanden	Ralph van Dijk - Floating Solar
Dorpen en Stedelijke zone					
Tafel 7	Initiatief - project				
De Groene Long - Alblasersdam	voedselbos - Lammetjeswiel	Onno Scheffe - initiatiefnemer		Tim Burggraaf - gemeente Vijfheerenlanden	Ria van Wijngaarden - Duurzaam Molenlanden
	Tafelvoorzitter	Max Zevenbergen - NME (PlanBoom)		Dick Kerkhof - florist NVWVH	Henri Ouwerkerk - gemeente Molenlanden
Tafel 8	Initiatief - project				
Gemeente Sliedrecht	vergroenen Baanhoek-west	Jan Dijkstra - projectleider		Ria van Wijngaarden - Duurzaam Molenlanden	Pieter Hartog - Duurzaam Molenlanden
	Tafelvoorzitter	Richard Slagboom-Ecoloog - Gebiedsdeal 5		Stef Hendriksen - gemeente Molenlanden	Kees-Jan van Zwiene
Tafel 9	Initiatief - project				
Gemeente Papendrecht	Park A15	Ron van de Velde - projectleider		Klaas Boon - Groene Long	Luuk Oevermans - SBB
	Tafelvoorzitter	Henny Willems - PZH		Rik Vinke - Ecoloog	Huib - Glerum - Duurzaam Molenlanden
Tafel 10	Initiatief - project				
Gemeente Molenlanden	Plan 2021 Bomen	Denis Burggraaf - Gemeente Molenlanden		Ralph van Dijk - Floating Solar	Marlen Verwolf - WSRL
	Tafelvoorzitter	Francien van der Loop - PZH		Kees-Jan van Zwiene (gemeente Papendrecht)	Dick Kerkhof - NVWVH

BIJLAGE III Regionale Icoonsoortenlijst

ICOONSOORTEN* PROVINCIE ZUID-HOLLAND

(Regio Alblasserwaard-Vijfheerenlanden-Noordelijke Drechtsteden)

Soort	Landschappelijke /ecologische kwaliteit	Maatschappelijke en regionale relevantie
Dorp en Stad		
Egel	Voldoende groenverbindingen tussen en kleinschalig groen in de stad en op het platteland	Natuur in eigen tuin/stedelijke omgeving, kindernatuur, verbinder van stad en achterland.
Huismus	Broed- en foerageer gelegenheid (hagen) in de bebouwde kom, kleinschalige landschappen.	Natuur in de stad en dorp, natuurinclusief bouwen. Echte tuinvogel.
Merel	Groen in de stad (tegengaan van verstening) Broedgelegenheid bebouwing	Brenger van het voorjaar, prachtige zang bomen in stad. (tegengaan hittestress)
Gierzwaluw	Broedgelegenheid bebouwing, oude dakpannen. kiertjes in jaren '60/'70 woningen	Zomer(avond)gevoel, insectenvangers, natuurinclusief bouwen
Boomklever	Landgoederen, begraafplaatsen en parken met oude holle bomen. Ook in het Alblasserbos.	Verbinder van steeds oudere rijke (recreatie) bossen en stadsparken.
Weidehommel	Bloemrijk gebied, dorp en stad	Bestuiver, meer groen in de stad, bloemrijke bermen
Polder en natuurgebied		
Purperreiger	Rietmoeras, grootste kolonies van Noordwest-Europa in Alblasserwaard/Vijfheerenlanden, schone sloten	Schoon water, typische Zuid-Hollandse natuur
Grutto	Bloemrijke veenweidegebied, insecten, typisch poldersoort	Onze Nationale vogel, boerennatuur, aantrekkelijk landschap, voorjaarsgevoel
Roerdomp	Rietmoeras, rust en ruimte, visrijk water, wintergast	Visrijk water, mysterieuze nachtvogel
Zwarte stern	Diverse kolonies in A-V, schoon water (vis) en bloemrijk grasland (insecten)	Schoon water, kenmerkend voor het slagenland-schap, mooie welderige sloten.
Kleine Zwaan	Wintergast, internationaal van belang, grasland.	Rust en ruimte (weidsheid en beleving)
Steenuil	Boerderijerven, tiendwegen, knotwilgen en andere kleine landschapselementen.	Boerennatuur, aantrekkelijk landschap, behoud kleine elementen, betrekken vrijwilligers
Blauwborst	Riet(moeras) en ruigte, uiterwaard, droog en nat	Ongeplande en struinnatuur, mooie zang
Meervleermuis	Open water, donkere nacht, relatie veen-duingebied (zomer en winterverblijven)	Insectenvangers, donkere nachten, natuurinclusief bouwen, beleving vleermuisexcursies
Rugstreeppad	Stroomruggen, klei op veen, langs de rivierdijk. pioniersoort	Stoere pad, kenmerkende roep, verbinder land en water, geschiedenis van het landschap
Argusvlinder	Ecologisch beheerde bermen en dijken, relatie met landbouw, 95% achteruitgang in NL, (nog) algemeen in A-V	Bestuiver van kleinschalige platteland, beleving van het voorjaar en de zomer
Glassnijder	Rijk begroeide sloten en vijvers, waterkwaliteit	Schoon water met rijke vegetaties (Jac. P. Thijsse sloten)
Dotterbloem	Bloemrijke oevers langs sloten in het veenweidegebied (spindotter langs getijderivier)	Mooie natuur in de oevers, kenmerkend in het landschap, voorjaarsbode
Rietorchis	Schraal grasland, eco-bermen havelingen, natte rietlanden	Mooie natuur in de berm, bijzondere soort dicht bij de stad
Bittervoorn	Basiskwaliteit kleine schone sloten met zoetwater-mossels en mooie oevers	Schone mooie en heldere polderslootjes
Rivier en uiterwaard		
Nachtegaal	Struweel en rivierbos, langs de Merwede, Biesbosch	Mooiste zang, nachtelijke beleving, publiekstrekker
Noordse woelmuis	Rietmoeras en rivieroevers, endemische onder-soort, o.a. in de Avelingen, K'dijk en Biesbosch	IJstijd relict, typische Zuid-Hollandse natuur
Bever	Beheer rivierbossen en waterkwaliteit, vooral langs rivieren en in de Biesbosch	Oerhollands dier, bijzondere en fascinerende bouw in de natuur, publiekstrekker
Otter	Waterkwaliteit en robuuste verbindingen, ontsniping, binnenkort in onze regio?	Oerhollands dier, schoon water, rust en ruimte, publiekstrekker
Zalm	Verbinding zoet-zout, rivieren met de zee	Oerhollands historie, zalmvissers (sport)vissen en consumptie op termijn?
Zandhommel	Bloemrijke buitendijkse gebieden in de delta, belang voor Zuid-Holland	Bestuiver van de bloemrijke delta, typische Zuid-Hollandse natuur

*Bovenstaande is een regionale uitwerking van van de iconsoortenlijst van de Provincie Zuid-Holland. Deze regionale invulling is afgeleid is van het provinciale beleid en nader ingegevoeld door R. Slagboom van Arvalis Natuur & Landschap t.b.v. de workshop Biodiversiteit in onze Regio (De Groene Bril)

ARVALIS
Natuur & Landschap

